

דין הוצאת ספר תורה מבית הכנסת

פתיחה

הקמת בית המדרש בשכונת דורון, וקיום תפילות יום יומיות שם, דרשו העברת ספר תורה לשם. כמו כן נשאלנו האם להעביר לבית האבל ספר תורה. והשאלה בכללות היא, האם מותר כלל להעביר ספר תורה ממקום משכנו הקבוע למקום עראי?

מקור הדין

בית יוסף או"ח סוף סימן קל"ה בשם המרדכי (סוף פ"ק דר"ה ס"י תש"י):
"בני אדם החבושים בבית האסורים, אין מביאים אצלם ס"ת אפילו בראש השנה ויום הכיפורים."
והסברה הבסיסית, על פי הירושלמי; (פרק בא לו יומא פ"ז ה"א) שאומר שמוליכינן ס"ת לחזן הכנסת... לראש הכנסת... לסגן... לכהן גדול ביום כיפור; ושואלת הגמרא:
"בכל אתר את אמר הולכים אחר התורה, והכא תימא מוליכים תורה אצלו? ומשיבה הגמרא:

"אלא ע"י בני אדם שהם בני אדם גדולים - התורה נתעלה בהם". משמע שבדרך כלל - אין מוליכין התורה למקום אחר.
ומבאר ערוך השולחן קל"ה/ל:
"אין מכבוד התורה לטלטלה ממקום אחר".

לעומת זאת, דעת ה"אור זרוע" על פי ה"דרכי משה" ס"ס קל"ה, שמותר להביא ס"ת לחולה, ולאסוף שם עשרה אנשים ולקרוא בתורה.
כמובן, שה"ה לחבוש, שגם הוא אנוס כמו החולה. וא"כ האו"ז חולק על המרדכי (ביה"ל סוף הסימן, אמנם עיין שם בד"מ שמלשון האו"ז משמע שדווקא אם החולה אדם חשוב, וכן באחרונים שונים, אך אין כאן מקום להאריך בנושא אדם חשוב).
סברת האור זרוע: אם לאותם (מביאים עבור כבודם לכה"ג ביום כיפור) לזה שאנוס כל שכן שמביאים לביתו!

ועוד: כשאפשר ללכת למקום שהס"ת מונחת - יש באמת לזול בזו שאתה רוצה שהספר יבוא אליך. אך כשאנוס, ורוצה לקיים מצות קריאת התורה, למה לא נביאה? מאי זילותא הוא לס"ת כשבני אדם מהדרין אחריה לקרות בה אם נביאה אליהם כיוון שהם אינם יכולים לילך אחריה? (כ"כ ביה"ל שם).
פסק בשו"ע קל"ה/י"ד:

"בני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפילו ברי"ה ויוה"כ".

כדעת המרדכי. אך הבאור הלכה (סוף הסימן) מחדש חידוש. לא רק שלפי האר"ז מותר להביא ס"ת לאנוס (חולה, חבוש) אלא גם המרדכי מודה, שכשיש עשרה אנוסים - מביאים אליהם ס"ת. כל מה שדיבר זה על אנוס יחיד. ברבים - יודה לאר"ז. וחטעם:

"מן הדין י"ל דאין חל על יחיד מצות קריאת התורה בזמן שאין יכול לילך לביהמ"ד. אבל כשיש שם עשרה, כיון דחל עליהם חובת קריאה, והם אינם יכולים לצאת משם ולילך אחריה, גם המרדכי מודה דצריך להביא להם ס"ת לקרות בה".
 וכמובן, שה"ה לעשרה חיילים במוצב או בשדה, שיותר להם לפי זה להביא אצלם ס"ת, מדין שאנוסים ואינם יכולים לילך למקום ס"ת.
 ברם, זה לא יצדיק להעביר ספר לשכונת דורון, שכן אין מניעה לתושבי כפר דרום או כל ישוב אחר להתפלל בבית כנסת שלו.
 המניע היחיד להתיר העברת ס"ת לכאן, זו דווקא העובדה שיש שם חיילים המתפללים, ושאכן אינם יכולים להגיע לס"ת.
 אך לפי פשט המחבר, אין היתר כזה כלל.
 וכן מדייק "כף החיים" ס"ק ע"ג מדברי המגן אברהם, שלשיטת המחבר אפילו ישנם עשרה אנוסים - אין מביאים ס"ת אצלם.
 וכן כותב שם ס"ק ע"ה) שאין להביא ספר לבית האבל. וכל זה על פי הזוהר, המחמיר מאד שלא להוציא ספר מבית כנסת, אפילו לבית כנסת אחר.
 ויש המתירים כשמולך הס"ת מלווה בעשרה, או כשפוסל תחילה את הספר ע"י שמתיר התפירות בין חומש לחומש. (שם בככה"ח ס"ק ע"ד).

היתר נוסף להולכת ס"ת ע"י הכנה מראש של מקום

כתב מהר"ם פאדווה בתשובה סימן פח:

"המרדכי מיירי בענין כשמביאים ס"ת לקרות, אין אצלם שום ארון או תיבה, אשר מוציאים ממנה ס"ת ומחזירים לתוכו. רק מביאים אותה ממקום אחר בשעת הקריאה ואחר הקריאה מחזירים ס"ת למקומו.

אמנם במנהג שלנו, וכעובדא דידן, ליחד תיבה וארון על יום או יומיים ולתת בו הס"ת ולהוציאו בשעת הקריאה ואח"כ יחזירו לארון - מותר, כי אין בו פגם לס"ת, מאחר שמייחד לה ארון ועמוד להוציאה ולהכניסה".

א"כ: כשיש ארון - אין בעיה להעביר ספר ליום או יומיים.

וכותב על כך הט"ז (ס"ק י"ב):

"לא מצאתי מקור לחילוק זה. ונראה טעמו, דאז אין נראה שהוא מביא לצורך קריאה אלא קובע לה דירה".

הרמ"א הביא את דבריו של המהר"ם פדאווה בדרכי משה. אך בהגהות בשו"ע הביא רק את מימד הזמן:

"אם מכינים לו ס"ת יום או יומיים קודם מותר".

אך המג"א הביא את לשון המהר"ם פדאווה: "אם מכינים לו ארון או תיבה על יום או יומים - שר"י. ודייק המג"א (ס"ק כב): משמע דהעיקר תלוי באם עושים מקום קבוע לס"ת. וכן באשל אברהם, ואליה רבה כתבו שהעיקר - הכנת התיבה או הארון, ולא משנה ענין יום או יומיים. ומה שכתב המהר"ם יום או יומיים פשוט שזה משום שכן היה באותו מקרה.

לסיכום דעות האחרונים בזה:

1. פשט הרמ"א: ההיתר - כשמביאים הס"ת יום או יומיים קודם הקריאה.
2. חיי אדם (ל"א/ט"ו): מספיק להביא הס"ת יום אחד קודם הקריאה בו.
3. דעת מ"ב (מ"ט): ניתן להביא ביום הקריאה, אך מתוך תכנון שיהיה שם יום או יומיים, ובתנאי שהניח הס"ת בארון לפני הקריאה ומוציא ומחזיר מארון.
4. ערוה"ש: כל הבעיה כשמביאים וקוראים ומחזירים. אך אם מניחים בתיבה "על איזה זמן" לית לן בה.

וכאן מחדש ערוה"ש חידוש:

"והמנהג לדקדק שיקראו בה ג' פעמים, דזה מיקרי קביעות, ואין בזיון במה שטלטלה מבית הכנסת. אבל בפחות מ-ג' פעמים, טלטלה לצורך עראי, ויש בזיון אף אם הביאה מקודם".

א"כ, הסכמת הפוסקים להתיר להביא ס"ת מראש ולהניחו בארון. זמן מינימלי. אך לפי הזהרה כאמור - אין שום היתר העברה לבית כנסת אחר, אפילו לתוך ארון, וגם המחבר לא הזכיר זאת (כף החיים אותיות ע"ד, פ"ג).

היתרים נוספים

- א. יש מתירים לאדם חשוב (רמ"א) ויש המתירים באדם חשוב בתוספת חולה (הגה אשרי בשם הא"ז) אך יש על זה חולקים¹ (ראה בכה"ח אות פ"ד)
- ב. יש מתירים להראות נוי ס"ת ותפארתה לקיים זה אלי ואנוהו.
- ג. יש שהתירו להביא לבית המגיה - כל שהוא לתיקון ס"ת ולכבודו (כה"ח, ע"ט)
- ד. יש שהתירו, בשמחת תורה להוליכו כי זה לכבוד התורה (כה"ח, פ' אך עי"ש שהתיר רק בעשרה)

1 לדעת כה"ח דעת מרן לאסור אף לאדם חשוב, ואין להקשות מהירושלמי המתיר לצורך חזון הכנסת... לכהן גדול, שמשן ניתן ללמוד שרק אנשים חשובים מאד כמותם - מותר אך שאר אנשים חשובים - אסור.

ה. יש שכתבו שבפרשת זכור ופרה ניתן להקל להביאו לאדם חשוב או חולה (חיי אדם ל"א/ט"ו ע"פ מגן אברהם). וכן כה"ח, פ"ה). עוד היתר הביא בכה"ח (שם אות ע"ח) אם הספר מיועד מראש לנסיעה בדרכים, ואפשר שכונתו דוקא כשאינן קוראים בו בפועל במקום מסוים בקביעות, ולכן אין לו כלל מקום קבוע. אך, לפי הזוהר אין שום היתר.

לסיכום

לפי זוהר ופשט מחבר - אין היתר להעביר ס"ת ממקומו.
לפי רמ"א ופוסקים אחרונים: מותר להעביר ס"ת לארון על מנת שיהא מונח שם תקופה מסוימת.
יש היתרים נוספים, כגון להוליכו עם עשרה, ולפסול את הספר, וגם הנוהגים כשו"ע סומכים עליהם כשיש צורך גדול. ויש היתרים נוספים במקרים מיוחדים.